

Anton Golopenția

Anton Golopenția = “cuvântul care vine dinspre sociologie”

Volumul “Geopolitica”, publicat de Editura “Ramuri” din Craiova în 1940, reunește unele studii importante ale coordonatorilor lucrării: Ion Conea, Anton Golopenția și M. Popa-Vereș. Studiul lui Ion Conea: “*Geopolitica. O știință nouă*”, publicat în deschiderea volumului, se încheie cu precizarea: “*să așteptăm, totuși, și cuvântul care să vină dinspre sociologie*”. Studiul lui A. Golopenția, intitulat “*Însemnare cu privire la definirea preocupării geopolitice*”, merita cu adevărat să fi fost anunțat drept cuvântul care vine dinspre sociologie...

Un cuvânt modern și actual nu numai pentru timpul când a fost rostit, ci și pentru vremurile noastre; un cuvânt aplicat, ce pune punct tuturor tentativelor de a circumscrie geopolitica unui demers de tip academic; un cuvânt ce smulge geopolitica de pe tărâmul strict al geografiei, plasând-o în miezul problemelor sociale și politice.

Două sunt, credem, izvoarele acestei viziuni. În primul rând, o lectură mai adâncă a operei întemeietorului geopoliticii. Statul, în viziunea lui Kjellen, este o “formă vie”, o unitate indisolubilă dintre țară (studiată de geografie politică) neam și populație (studiate de demografie), economie (studiată de ecopolitică) etc. Această “teorie empirică a statului” pretinde o reunire a perspectivelor de studiu care, până atunci, erau fragmentate, pentru a sesiza cu adevărat esența, funcționarea, performanța, dinamica, tendințele de evoluție ale statului.

Sociologul român era preocupat, în același timp, de dinamica situației internaționale, de rapida schimbare a unor conjuncturi, de nevoia vitală a statelor de a cunoaște la timp aceste prefaceri din imediata vecinătate și din lume, pentru a afla răspunsuri potrivite. Or dinamismul este un loc geometric, o rezultantă, el nu poate fi surprins doar urmând un singur unghi de analiză, oricât de important ar părea el la un moment dat. Cuplarea acestor două perspective îl conduce pe Golopenția să-și precizeze concepția despre obiectul geopoliticii. Pentru sociologul român obiectul geopoliticii “*il constituie potențialul statelor (subl.ns). Acesta este rezultanta însușirilor tuturor factorilor constitutivi pentru un stat: a teritoriului, a neamului, a populației, a economiei acestuia, a structurii sociale, a modului cum e guvernat, a mediului său politic. Cercetarea geopolitică nu este, deci, numai geografică, ori numai economică, ori numai politică, ci este concomitent geografică, demografică, economică, socială, culturală, politică*” (“*Însemnare cu privire la definirea preocupării geopolitice*”, vol. “*Geopolitica*”, pag.106).

De aici decurg și alte trăsături ale cercetării geopolitice. Cercetarea de acest gen “*este întâi de toate informativă*”, întrucât urmărește lămurirea faptelor în individualitatea lor și rezultă din nevoia de a face față consecințelor pe care le pot avea evenimentele care se produc în străinătate pentru un stat sau altul. “**Ea este cercetare, nu analiză teoretică**”, cu alte cuvinte urmărește să surprindă situația de la un anumit moment dintr-o țară și nu să facă teoria statului în genere. Destinatarii acestor cercetări sunt conducătorii unui stat: prin urmare, **rezultatele sunt naționale**, nu în sensul lipsei de obiectivitate, ci datorită alegerii și analizei temelor respective din perspectiva statului pentru care se face

cercetarea. Întrucât statele sunt realități istorice, iar rezultatele cercetării cu privire la ele își pierd actualitatea, cercetarea geopolitică este continuă, *“reluată într-una, așa cum e refăcut zi de zi buletinul meteorologic. Cercetarea geopolitică năzuiește să realizeze un echivalent pe plan politic al acestor buletine”* (*“Însemnare cu privire la definirea preocupării geopolitice”*, vol. *“Geopolitica”*, pag.107).

S-a discutat mult în literatura de specialitate dacă geopolitica trebuie să aibă o finalitate practică, dacă ea poate furniza informații și evaluări orientative factorilor de decizie politică. Am putea spune că finalitatea a reprezentat una dintre cele mai sensibile probleme în toată dezbateră pe marginea geopoliticii de-a lungul vremii. Firește, este dificilă astăzi tentativa de a recupera un sens aplicat al geopoliticii, după ce aceasta a fost asociată cu o practică istoricește condamabilă. Nu ni se pare întemeiată nici poziția care reclamă un statut strict academic pentru geopolitică, așa cum l-ar fi avut geografia politică, cel puțin în viziunea întemeietorului său, Fr. Ratzel. Caracterul academic al geografiei politice și al geopoliticii în fazele sale de început ține mai mult de statutul disciplinei: acela de fundamentare, de delimitare și de stabilire a identității proprii. Faptul că o ramură a geopoliticii, cea germană, a trăit experiența cu totul nefericită a apropierii de nazism nu ar trebui să inhibe efortul de fixare a finalităților practice. Ar trebui să ne întrebăm dacă o disciplină care își propune drept obiectiv studiul expres al politicii poate evita atingerile cu practica politică și dacă da, cu ce costuri? Academismul fad nu oferă perspective reale de dezvoltare acestei discipline.

Concepută într-un mod echilibrat și inteligent, geopolitica poate oferi argumente care să stea la baza actului politic. Greșeala nu constă în acest efort, după opinia noastră, cu totul întemeiat, ci în pretenția de a oferi o justificare completă a actului și măsurii politice. Punctul de intersectare între geopolitică și activitatea practică a liderului politic este de altfel subliniat chiar de întemeietorul disciplinei, deci înainte de apariția oricăror deformări ideologice. În Prefața la *“Marile Puteri de dinainte și de după războiul mondial”* (1935), Kjellen precizează că nu trebuie studiate numai componentele geografice, etnice, economice, sociale și juridice ale politicii, ci și componentele subiective, ce idee are despre sine un popor, cum vede el lumea din jur, capacitatea oamenilor politici de a folosi împrejurările și momentele favorabile. *“Cu acestea”*, afirmă Kjellen, *“am ajuns la limita pe care se oprește știința și de la care începe activitatea practică a șefului politic”* (I. Conea, *“O poziție geopolitică”*, în *“Geopolitica și Geoistoria”*, martie-aprilie 1944).

De altfel, pe filieră anglo-saxonă, geopolitica a dobândit un caracter aplicat și pragmatic. Să ne referim în acest context la lucrarea lui Dean Minix și Sandra Hawley, *“Global Politics”*, apărută în 1998. Autorii consideră că specialiștii în relațiile internaționale ar trebui să devină un gen de **meteorologi politici**. *“Este necesar să descriem schimbările care au loc în climatul politic. Trebuie să explicăm aceste prefaceri în mediul nostru politic, astfel încât să le putem evalua și categorisi pentru utilizarea lor ulterioară. În cele din urmă, bazându-ne pe analizele noastre asupra evenimentelor și a prefacerilor pe care le prefigurează, putem spera să prevedem în timp orice alte procese similare care urmează să aibe loc în viitor și cum aceste prefaceri politice vor afecta viața noastră”* („*Global Politics*”, pag. 8).

Dean Minix și Sandra Hawley apreciază pe bună dreptate că, în mijlocul unei furtuni politice în lume, ar fi nepotrivit să scoatem o hartă pentru a vedea încotro ne îndreptăm. Datoria specialiștilor demni de acest nume este, dimpotrivă, să arate și să

convingă că diverse crize și tensiuni nu înseamnă și nu pot fi echivalate cu haosul, dezordinea și dezorientarea. Ei chiar imaginează un asemenea buletin care să surprindă meteorologia politică a unor zone fierbinți, precum Balcanii, Orientul Mijlociu, regiunea Asia- Pacific.

Cu atât mai proeminent ni se pare meritul lui Anton Golopenția de a fi surprins virtuțile practice ale cercetării geopolitice, de a fi făcut acest lucru acum mai bine de o jumătate de secol în termeni pe care literatura de specialitate îi folosește în mod obișnuit astăzi, de a fi relevat finalitățile cercetării geopolitice într-o perioadă în care nazismul era la zenit, de a fi avut temeritatea să deosebescă destinul unei discipline de asocierea, prin forța lucrurilor temporară, a unor reprezentanți ai ei cu o orientare politică extremistă. De altfel, viziunea lui Golopenția despre geopolitică ni se pare chiar foarte puțin valorificată. Este suficient să facem trimitere la câteva încercări contemporane de caracterizare a geopoliticii ca să ne dăm seama cât de departe a gândit Golopenția, depășindu-și în mod limpede epoca.